

F R E D N I N G S V Æ R D I E R

DOMMERGÅRDEN

FAVRSKOV KOMMUNE

Besigtigelsesdato:	03.04.2014
Besigtiget af:	Sidse Martens Gudmand-Høyer
Journalnummer:	2014-7.82.07/710-0001
Kommune:	Favrskov Kommune
Adresse:	Sallvej 1, 8450 Hammel
Betegnelse:	Dommergården
Fredningsår:	1982
Omfang:	<i>Den som birkedommerbolig og dommerkontor opførte bygning (ca. 1850) med senere tilbygning mod vest samt haven.</i>

BYGNINGSBESKRIVELSE

Dommergården er beliggende på en stor grund midt i Hammel by umiddelbart ved siden af kirken. Bygningen er placeret omtrent midt på grunden med facaden mod nord. Ud for den østre gavl er en mindre tilbygning, og øst for bygningen er der flere mindre udhuse, der ikke er omfattet af fredningen. Haven dækker hele grunden. Der er indkørsel til bygningen fra Sallsvej via en centralt placeret indkørsel og en gårdsplads belagt med perlegrus, i hvis midte der er et cirkulært græsbeplantet areal, hvor der er plantet et træ.

Hovedbygningen er et grundmuret, enetages længehus over en høj kælder med en fem fag bred frontkvist. Taget er et halvvalmet skifertag med en asymmetrisk placeret, nyere skorstenspipe i rygningen samt en lignende i tagfladen mod haven. Tilbygningen er ligeledes grundmuret i en etage over en høj kælder og har et lavt, valmet skifertag. Tilbygningen står på en lav, støbt sokkel mens hovedbygningen har en lav sokkel af granit. Begge bygningerne er opført i rød blank mur. Hovedbygningen har mønstermurværk i gule sten og er endvidere prydet med en omløbende gesims, et savskifte på facade og den vestre gavl samt en kordongesims mellem kælder og stueetage. Stueetagens vinduer i facaden har blændinger med mønstermuring, mens gavlkvistens vinduer har blændinger med reliefmuring. Tilbygningen har ligeledes en hovedgesims og en kordongesims mellem kælder og stueetage. Der er adgang til bygningen via nyere, olierede, bræddebeklædte døre med nyere overvinduer, én i hver gavl. Ud for hver gavl er der endvidere en trappe med det oprindelige værn af støbejern. Den østre trappe har trin af granit og leder til hoveddøren samt til en hævet, støbt terrasse med støbejernsværn på et fundament af kampesten. Den vestre trappe er opbygget af kampesten og har støbte trin. Under den vestre trappe er der adgang til kælderen via en nyere, tofløjet fyldingsdør. I østre gavl og midt i havesiden er en nyere, men traditionelt udført, dobbelt havedør. Havedøren på havesiden fører til en nyere udestue.

Vinduerne sidder i fladbuede stik, er hvidmalede og består mestendels af oprindelige korspostvinduer med todelte underrammer i stueetagerne, torammede og trerudede ældre vinduer i gavlkvisten og af oprindelige torammede vinduer i kælderetagen. Enkelte rammer er fornyede.

Bag bygningen er prydhaven med en stor græsplæne med spredte træer, hvis antal stiger til tættere beplantning bagerst på grunden. Umiddelbart sydøst for bygningen er anlagt en lille stenhøj og en lille dam i forbindelse med en brolagt terrasse med et solur, der afskærmes af buskbom. Langs det vestre skel placeret udhuse og en nyttehave, der mod prydhaven afgrænses af en række høje træer og en række store marksten. Foran facaden er et bed med stedsegrønne buske og fra gårdspladsen leder en brolagt sti til en låge i hegnet ud mod Anbækvej, der løber øst for grunden. Grunden indrammes af en ældre varierende randbeplantning af buske og træer.

I det indre er en ældre grundplan genkendelig i kælder og stueetage samt delvist i tageetagen, og den oprindelige opdeling i boligfunktion mod øst og offentlige funktioner mod vest er stadig aflæselig. I stueetagen er bevaret en midterskillevæg i de fem midterste fag, der opdeler bygningen i en havestue mod syd og i et værelse og en stue mod gårdspladsen. I den østre ende er der køkken og en nyere ligeløbstrappe til kælderen samt en forstue, der er åben til kip. Herfra leder en nyere trappe af træ til tageetagen. I den vestre ende er entré, toilet, depot og stue samt adgang til sidebygningen, der er indrettet til arkiv. Der er indgang til sidebygningen via en ældre, svær jerndør. I tagetagen er der adgang til en stor repos, toilet, badeværelse, tre værelser og et åbent køkken. Stue- og tagetagen fremtræder med nyere og ældre bræddegulve, nye flisegulve i badeværelse og toiletter samt terrazzogulv i badeværelset tagetagen. Væggene er pudsede og i stueetagen er lofterne pudsede med stukgesimser og enkelte nye stukrosetter. I tagetagen er synlige loftsbjælker med nyere, rupløjede bræddeloft imellem, og i tilbygningen er der monierhvælvet loft. Der er bevaret flere oprindelige bygningsdele og -detaljer, herunder fodpaneler, fyldingsdøre og revledøre med indfatninger, hængsler og greb. Der ses endvidere nyere døre og fyldingsdøre udført i kopi af de ældre. I de centrale stuer i stueetagen er nyere, murede og pudsede pejse. Kælderen er disponeret med en central fordelingsgang med mindre funktionsrum på hver side af denne samt et nyere køkken. I køkkenet er bevaret et ildsted og et støbejernskomfur, og i forbindelse med køkkenet er det tidligere fadebur. Hertil kommer det tidligere vaskerum med en bevaret gruekedel. Kælderen har ældre brædde- og teglgulv, støbt gulv og korkbelagt gulv samt nyere flisegulve, mens væggene er pudsede og lofterne har synlige loftsbjælker med nyere bræddeloft imellem. I en skillevæg er et ældre opsproset vindue. Kælderrummet under tilbygningen har monierhvælv.

— BYGNINGSHISTORIE

Dommergården er opført omkring år 1838-39 af grevskabet Frijsenborg, da Hack Kampmann tiltrådte som birkedommer i 1839, og bygningen er dermed den ældste i Hammel efter kirken. Tidligere hørte der en avlsgård af bindingsværk til dommerboligen. Dommergården fungerede som embedsbolig for birkedommere igennem 1800-årene. Fra 1913 og frem til 1935 fungerede bygningen som bolig og godskontor for Frijsenborgs godsforvalter, hvorefter Justitsministeriet overtog bygningen, der blev embedsbolig for dommeren i Hammel, indtil embedet blev ændret til bitingsted for retten i Silkeborg. I 1965 blev bygningen nyindrettet med tinglysning i sidebygningen, dommer og fuldmægtigkontor i de fem midterste fag mod gårdspladsen og ekspedition, toiletter og sekretærfunktion i forbindelse med den vestre indgang. I 1981 stod bygningen tom i nogle år, og overgik herefter til en privat ejer, der indrettede bygningen til bolig.

Bygningen er sandsynligvis opført af tegl fra Frysensdal (Frijsensdal) Teglværk.

— KILDER

www.hammel-billeder.dk/hammel/tur/sallvej.html

— MILJØMÆSSIG VÆRDI

Den miljømæssige værdi for Dommergården knytter sig til bygningens beliggenhed midt i Hammel, hvor den store grund træder frem i Hammels struktur af mestendels mindre matrikler. Dommergården indgår endvidere som en væsentlig del af Hammels ældre bebyggelse og udgør med sin centrale placering på grunden og den aksefaste indkørsel, en væsentlig del af Hammels ældre bymiljø.

— KULTURHISTORISK VÆRDI

Dommergårdens kulturhistoriske værdi knytter sig til bygningen som en vigtig del af det herregårdsmiljø fra det 18. århundrede, som grevskabet Frijsenborg var en magtfuld og indflydelsesrig deltager i, ved etablering af flere institutioner i Hammel by, herunder Hammel tinghus, Apotekergården og sygehuset. Hertil kommer bygningens tidligere, men stadig aflæselige funktion som birkedommerbolig. Bygningens velbevarede senklassicistiske stiltræk har stor kulturhistorisk værdi, og viser sig i bygningens symmetri, materialeægthed og ærlige konstruktion samt i de rolige

facadekompositioner med klassisk inspirerede dekorationer. Senklassicismen ses også i murenes mønstermuring, gavlmotivet, gesimserne og blændingerne under vinduerne, der alle er klassisk inspirerede. Det skiferbelagte tag og den høje kælderetage er meget karakteristiske træk for opførelsestidspunktet.

Havens elementer med aksefast ankomst og træet plantet midt på gårdspladsen samt opdelingen i nyttehaver og en landskabelig prydhaver med stenhøj, dam og solur, er karakteristisk for 1800-tallets haver, ligesom også den lægivende randbeplantning, der intensiveres i bunden af haven og den brolagte sti er væsentlige elementer i havens velbevarede komposition.

De to indgange vidner om bygningens tidligere dobbeltfunktion som embedsbolig med en privat indgang i østre gavl og en offentlig indgang mod vest, i nærhed af tilbygningen. Bygningens tidligere funktion kan også stadig aflæses i de to indgange, hvoraf den ene er placeret i forbindelse med et mindre toilet, sidebygningen med jerndør og de mindre værelser, der har fungeret som kontorer, mens den private indgang i den østre ende leder til køkkenet, kælderen og til tagetagens værelser. Bygningens oprindelige planløsning og funktionsdeling kan endvidere aflæses i kælderen centrale fordelingsgang, det oprindelige køkken med ildstedskappe, fadebur og i vaskerummet med gruekedel. Det interne hierarki kan også aflæses i etagernes materialeholdning, hvor stueetagen fremstår finere, med pudsede lofter og højloftede rum, i modsætning til kælderen og tagetagens lavere lofter med synlige bjælkelag og loftsbrædder herimellem.

— ARKITEKTONISK VÆRDI

Dommergårdens arkitektoniske værdi knytter sig i det ydre til den velproportionerede bygning med den symmetriske komposition og enkle materialeholdning, der tilsammen resulterer i et repræsentativt og herskabeligt udtryk med et gedigent håndværksmæssigt præg. Bygningen har endvidere et oplevelsesrigt, men afdæmpet udtryk grundet de mange dekorationer holdt i blank mur.

— BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

Dommergårdens bærende fredningsværdier knytter sig i det ydre til den fritliggende hovedbygning med tilbygning i blank rød mur, til soklerne i granit og puds, til skifertagene samt til hovedbygningens gavlkvist, de symmetrisk placerede trapper med værn, de to indgangsdøre og kældernedgangen samt til alle dekorationerne i murværk. De bærende fredningsværdier knytter sig i det ydre

ligeledes til skorstenspiben i rygningen, den hævede terrasse med værn ud for den østre gavl, de ældre vinduer med alle detaljer samt den traditionelle materialeholdning.

De bærende fredningsværdier knytter sig i det indre til de bevarede dele af den ældre grundplan på alle etager, herunder kælderens centrale fordelingsgang og funktionsrum, stueetagens midterskillevæg, to indgange, centralt placerede stuer samt tagetagens gavlværelser og kvistværelser. Hertil kommer de ældre overflader, herunder bræddegulve og teglstensgulve, oprindelige skillevægge, pudsede lofter med stukgesimser samt synlige loftsbjælker og lofter med monierhvælv. De bærende fredningsværdier knytter sig også til de ældre og oprindelige bygningsdele og -detaljer, der afspejler bygningens oprindelige brug og stilidealet på opførelsestidspunktet, herunder fodpaneler, revledøre, fyldingsdøre, gerichter og hængsler og greb, ildstedskappe og gruekedel. Endelig kommer den traditionelle materialeholdning.

Havens bærende fredningsværdier knytter sig til den aksefaste indkørsel, den runde gårdsplads med cirkulært græsklædt areal beplantet med et træ, prydhaven bag bygningen med græsplæne, stenhøj, dam, brolagt terrasse og havesti, spredte træer samt afgrænsningen af træer og store marksten ind til nyttehaven langs det vestre skel. Hertil kommer de stedsegrønne buske langs facaden samt den varierede randbeplantning af buske og træer, der intensiveres bagerst på grunden.

ANBEFALINGER

Det anbefales, at de oprindelige symmetrisk placerede og traditionelt udformede skorstenspiber på sigt retableres.

De nyere, murede pejse er fremmede for bygningens øvrige fremtræden og udtryk og bør på sigt fjernes.